

ОПІШНЯ (давні назви: Опішне, Опочинське, Опушне, Опушлинське) — селище міського типу Полтавського (до липня 2020 — Зіньківського) району Полтавської області; головний осередок сучасного українського гончарства. Має статус істор. насел. місця (від 2001). У грудні 2018 з Опішнян. селищ. (належали села Васьки, Вільхове, Діброва, Карабазівка, Міські Млини, Яблучне) та Малобудищан. (Безруки, Глинське, Хижняківка; див. Малі Будища) сільс. рад утвор. Опішнян. громаду (131,44 км², 6238 осіб), до якої у червні 2020 зараховано Батків. (Драни, Корлюкове, Лазьки), Попів. (Бухалівка, Вінтенці, Деряги, Заїченці, Кирякове, Устименки) та Човно-Федорів. (Бабанське, Волошкове, Заїки, Клименки, Кольченки, Лавринці, Мисики, Пругли) сільс. ради (нині тер. громади 309,3 км², станом на 2020 — 8247 осіб). О. знаходиться на підвищеному правому березі р. Ворскла (притока Дніпра), за 45 км від Полтави та 35 км від м. Зіньків. Є одним з найвище розташованих поселень Полтавщини (202 м над р. м.). Пл. с-ща 10,41 км². За переписом насел. 2001, проживали 6092 особи (складає 85,6 % до 1989); станом на 1 січня 2021 — 5182 особи; переважно українці.

Серед версій походження назви найімовірнішою вважають від слова «опішитися» — тобто відпочити, опочити, зупинитися, зійти з коня, адже містечко здавна лежало на перехресті торг. шляхів. Інша — від гірської породи опока, оскільки у цій місцевості є значні поклади гончар. глини. Від 1972 розробляють Опішнянське нафтогазоконденсатне родовище. Пам'ятки археології місц. значення: городища скіф. часу (урочище Кардашів Вал) і ромен. культури (див. Опішнянське городище). Виявлено артефакти доби неоліту та черняхів. культури. О. відома від 1-ї пол. 17 ст. як укріплена слобода. Її позначено на карті франц. інж. Г. де Боплана. 1648–1781 — сотенне містечко (1648–49, 1687–1781 — Гадяч., 1649–62, 1672–87 — Полтав., 1662–72 — Зіньків. полків). Жит. брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького, повстанні під керівництвом М. Пушкаря проти гетьмана І. Виговського (1658). У 1668 побл. О. козаки вбили гетьмана І. Брюховецького, місце якого посів гетьман П. Дорошенко. 1697 опішнян. землі були місцем зосередження рос. і укр. військ у війні проти турків і крим. татар. Від 2-ї пол. 17 ст. — знач. торг.-ремісн. центр Лівобереж. України, гончарні вироби якого особливо славилися та цінувалися. 1709 під час рос.-швед. війни тимчасово розміщувався штаб швед. короля Карла XII. 1737 селітряні варниці замож. козаків А. Тимченка, братів Кир'якових, Балясних, І. Корецького були об'єднані в Опішнян. селітряну компанію, що відіграла помітну роль у розвитку вітчизн. порох. промисловості. 1781–91 —

містечко Черніг., 1791–96 — Київ. намісництв; 1796–1802 — Малорос., 1802–1925 — Полтав. губ.; 1781–1923 — Зіньків. пов. Тривалий час О. була центром волості. 1849 відкрито першу церк.-парафіял. школу; 1878 — безкоштовну бібліотеку-читальню. 1885 були 824 двори, проживали 4460 осіб, діяли 7 православ. церков, 2 школи, працювали 17 вітр. млинів, круподерня, винокур. і 7 маслобій. заводи, по понеділках і п'ятницях проводили базари, збирали 4 ярмарки на рік. 1894–1924 діяла Опішнянська зразкова гончарна навчальна майстерня, якою керували І. Зарецький (до 1912), Ю. Лебішак (1912–19), А. Сидоренко (1919–22), Й. Бабицький (1922–24). Наприкінці 19 — на поч. 20 ст. в О. проживали більше половини всіх гончарів Полтавщини, кожна третя опішнян. сім'я займалася цим промислом. Набуло також розвитку цегел. виробництво. 1911 засн. рукоділ. майстерню (див. Опішнянська фабрика художніх виробів ім. Н. Крупської) й Опішнянську струнну навчальну майстерню. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1923 з Опішнян. і Більс. волостей утвор. Опішнян. р-н, що 1962 був розформований. 1923–30 — у складі Полтав. округи; 1932–37 — Харків., від 1937 — Полтав. обл.; 1962–2020 — Зіньків., від 2020 — Полтав. р-нів. Від 1925 — смт. У 1920–30-х рр. проведено кооперування опішнян. ремісників. 1929 засн. Опішнянський завод «Художній керамік». 1930 організовано Опішнян. МТС. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від 1936 діяла дворічна школа майстрів худож. кераміки, випускників якої направляли в ін. гончарні осередки України та за її межі для налагодження там виробництва. Від 6 жовтня 1941 до 19 вересня 1943 — під нім. окупацією. 1 вересня 1942 утвор. Опішнян. гебіт. У приміщенні середньої школи було обладнано тюрму з камерами смертників у підвалі. Нацисти стратили в Опішнян. р-ні понад 200 осіб. Діяло рад. підпілля. У 1980-х рр. працювали радгосп «Жовтень», експедиція глибокого буріння, підприємства «Райагробуд», «Сільгосптехніка», «Сільгоспхімія». 1986 засн. Музей гончарства (нині Гончарства українського музей-заповідник Національний); 1988 — Селюченко Олександри Меморіальний музей-садиба; 1999 — Пошивайлів родини Меморіальний музей-садиба; 2000 — Керамології відділення Інституту народознавства НАНУ; 2010 — Смержа Леоніда Меморіальний музей-садиба; 2013 — Музей мистецької родини Кричевських. В О. — Держ. спеціалізов. художня школа-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішні» ім. В. Кричевського, опор. заклад заг. серед. освіти, дитсадок; Центр розвитку духов. культури, б-ка, дит. муз. школа, Будинок дит. та юнац.

творчості; Центр первин. мед.-сан. допомоги. Відомі художні колективи: хореогр. — «Наррукids», вокал. — «BRAVIS». Є школа боксу «Опір», команда з черлідінгу «Impulse», футбол. клуб «Опішня». Діють етнопоселення «Старий хутір», готельно-ресторан. комплекс «Файне». Пам'ятки архітектури: міністер. зразк. двокласне училище та однокласна земська школа (1890-і рр.), будинок лікаря-ветеринара, лікарня (обидві — кін. 19 — поч. 20 ст.), гончар. показ. пункт Полтав. губерн. земства (1915), павільйон рай. с.-г. й пром. виставки (1955). Встановлено мемор. комплекс культур. спадщини ім. кошового отамана Філона Лихопія, стіну гончар. Слави, погруддя Т. Шевченка, меморіал вічної Слави на честь воїнів 2-ї світової війни, пам'ятні знаки жертвам голодоморів, воїнам-афганцям, ліквідаторам аварії на ЧАЕС, учасникам Антитерорист. операції на Сх. України.

Нині О. — унікал. осередок керам. виробництва в Україні. Опішнян. майстри виготовляють як повсякденну, так і різноманітну святк. кераміку — поливаний мальований декор.-побут. посуд (горщики, глечики, макітри, миски, дзбанки, куманці, барильця, баклаги), посуд, розписаний у техніці ріжкування або фляндрівки, переважно рослин. орнаментом, фігур. скульптур. декор. посуд зі стилізованим зображенням тварин (леви, барани, бики, коники, півні). Посуд вирізняється пластич. досконалістю форм, яскравістю барв і високими тех. якостями. Особливо ціниться керам. скульптура малих форм — вироби, зліплені із гончар. деталей та розписані чи оздоблені фактур. ліпним декором і кольор. поливами (коники, вершники, молодіці, парубки, різні композиції з фігур людей чи тварин). Для дітей — глиняні кізочки, рибки, круторогі баранчики, відгодовані свинки, гривасті леви, півники, коники, іграшки-пищики тощо.

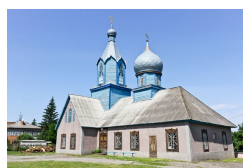
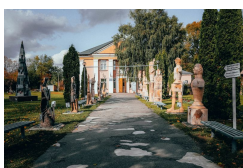
Серед видат. уродженців — біофізик, чл.-кор. НАНУ Д. Говорун, епізоотолог, чл.-кор. ВАСГНІЛ І. Лукашов, ортопед Б. Гавриленко, хірург І. Дейнека, брати вчений-економіст, громад.-політ. діяч Іван та письменник Яків Майстренки, історик О. Пошивайло; письменник, перекладач В. Вражливий, літературознавець, публіцист Н. Фіялковський; скульптор Є. Трипільська; гончарі, майстри декор.-ужитк. мистецтва та нар. керам. скульптури І. Багрій, Вас. Білик, Іван і його син В'ячеслав Білики, А. Білик-Пошивайло, Гаврило, його дружина Євдокія та син Микола Пошивайли, М. Китриш, В. Омеляненко, О. Селюченко, О. Шиян. Тут минули дит. роки філософа Л. Смержа.

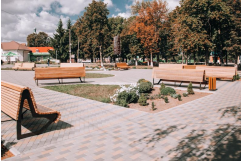
Рекомендована література

1. Василенко В. І. Мѣстечко Опoшня, Зѣньковскаго уѣзда, Полтавской губерніи: Статистико-экон. очеркъ. П., 1889;
2. Пошивайло О. М. Гончарство Лівобережної України XIX – початку XX століття і відображення в ньому основних духовних настанов української народної свідомості. К., 1991;
3. Його ж. Опішне – гончарська столиця України. Опішне, 2000;
4. Полтавщина: Істор. нарис. П., 2005;
5. Зіньківщина: Істор. нариси. П., 2006;
6. Пошивайло О. М. Українська академічна керамологія XXI сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужиток, майбутній поступ. Кн. 1. Опішня, 2007;
7. Щербань А. Л., Щербань О. В. Нариси з історії Опішного козацької доби. Х., 2011.

Я. І. Хайдунова

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Опішня / Я. І. Хайдурова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-76004>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).